

Dwars door TIJD en RUIIMTE

Reis mee op het schip van Galilei
en in de trein van Einstein

Yannick Fritschy

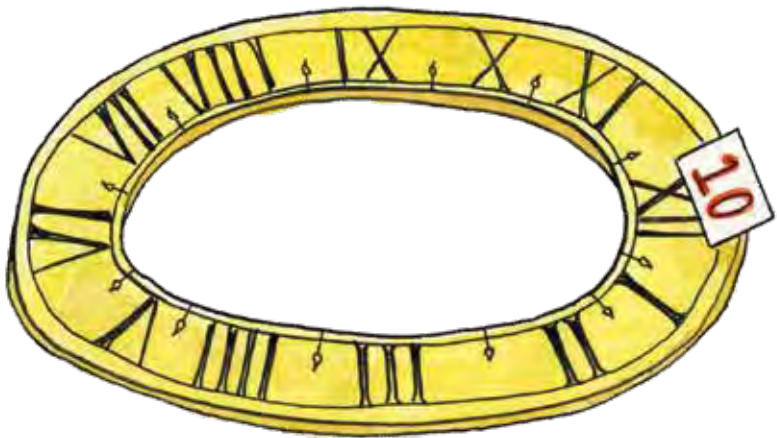
MET ILLUSTRATIES VAN TJARKO VAN DER POL

UITGEVERIJ NIEUWEZIJD S

INHOUD

Deel 1: Terug in de tijd

VAN HEEL VROEGER NAAR 1905, MET UITSTAPJES NAAR LATERE MOMENTEN

1	Gedachtecronkels	11
	<i>Waarom deze zin niet waar is (maar ook niet onwaar)</i>	
2	Maan-maanden en zon-dagen	16
	<i>Waarom je een sterrenbeeld hebt</i>	
3	Kalender-ellende	22
	<i>Waarom februari zo weinig dagen heeft</i>	
4	Halve klokken en lange uren	28
	<i>Waarom een zonnwijzer met de klok mee loopt</i>	
5	Handige getallen	30
	<i>Waarom we tien verschillende cijfers hebben</i>	
6	Tijd voor wat anders	34
	<i>Waarom er eventjes honderd minuten in een uur zaten</i>	
7	Van zandloper tot slingerklok	38
	<i>Waarom we de tijd opeens precies wilden bijhouden</i>	
8	Afgesproken tijd	42
	<i>Waarom het in Engeland een uur vroeger is</i>	
9	Elke seconde telt	47
	<i>Waarom een horloge preciezer is dan de klok op de magnetron</i>	
10	Schrikseconden	51
	<i>Waarom een atoomklok nooit verkeerd loopt</i>	
11	Maar wat is tijd?	55
	<i>Waarom een heelal zonder tijd niet kan bestaan</i>	
	Terugblik op deel 1: Terug in de tijd	60

Deel 2: Vooruit in de tijd (in gedachten)

VAN EEN KANTOOR IN BERN VIA TREINEN EN VLIEG- TUIGEN NAAR HET MIDDEN VAN DE AARDE

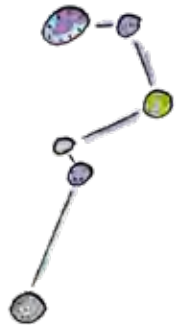
12	Gedachte-experimenten	65
	<i>Waarom je ook zonder apparaten nieuwe dingen kunt ontdekken</i>	
13	Einsteins foutjes	67
	<i>Waarom een briljant genie op een saai kantoor werkte</i>	
14	Spiegeltje, spiegeltje...	72
	<i>Waarom licht anders is dan alle andere dingen</i>	
15	Vuur in het ruim	77
	<i>Waarom we niet merken dat de aarde draait</i>	
16	Bewegende klokken	82
	<i>Waarom de tijd niet altijd even snel gaat</i>	
17	Van binnen en van buiten	86
	<i>Waarom de tijd in de trein langzamer gaat</i>	
18	Naar de toekomst	91
	<i>Waarom sommige dingen meer bewegen dan andere</i>	
19	Later is eerder	97
	<i>Waarom sneller reizen dan het licht verwarrend zou zijn</i>	
20	Een beroemde formule	100
	<i>Waarom we zwaar worden van tijdreizen</i>	
21	In de lift	104
	<i>Waarom zwaartekracht het zusje is van versnelling</i>	
22	Jong vanbinnen	108
	<i>Waarom we zonder Einstein zouden verdwalen</i>	
23	Maar wat is tijd nou?	113
	<i>Waarom tijd iets persoonlijks is</i>	
	Terugblik op deel 2: Vooruit in de tijd (in gedachten)	118

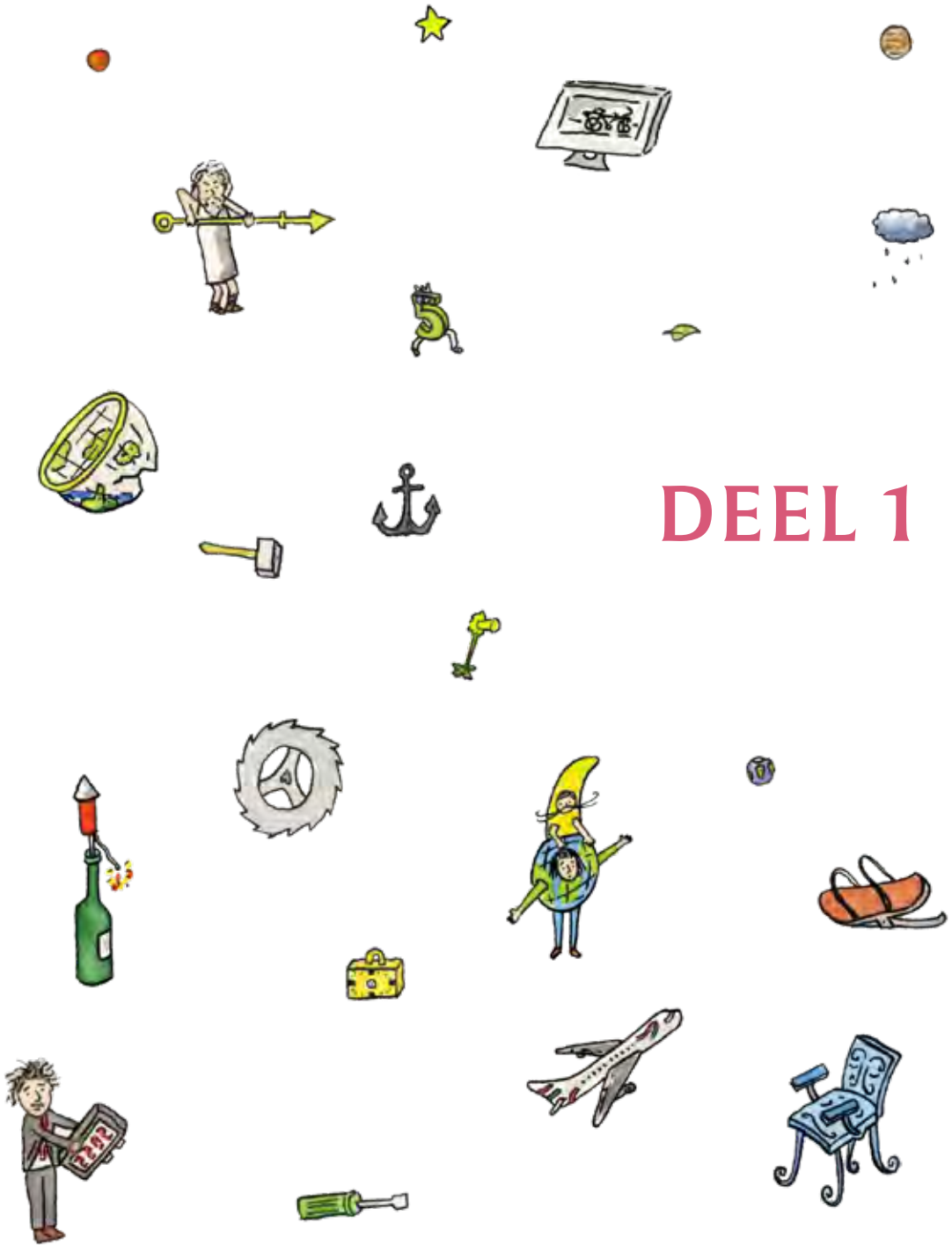

Deel 3: Op reis door tijd én ruimte

VAN DE MAAN STEEDS DIEPER HET HEELAL IN, EN WEER TERUG NAAR JE EIGEN HOOFD

24	De nieuwe Columbus	123
	<i>Waarom mensen verre ruimtereizen willen maken</i>	
25	Eenrichtingsverkeer	128
	<i>Waarom we wel naar Mars kunnen, maar niet terug</i>	
26	Superraket	132
	<i>Waarom onze ruimteschepen sneller moeten worden</i>	
27	Donkere smulpapen	139
	<i>Waarom zwarte gaten alles opslokken</i>	
28	Sagittarius A*	142
	<i>Waarom de tijd midden in de Melkweg heel langzaam gaat</i>	
29	Tijdtunnel	145
	<i>Waarom een zwart gat en een wit gat samen een tijdmachine zijn</i>	
30	Toekomstvoorspellingen	150
	<i>Waarom de tijd soms vliegt en soms kruipt</i>	
31	Maar wat is tijd nou echt?	155
	<i>Waarom we misschien in een film leven</i>	
	Terugblik op deel 3: Op reis door tijd én ruimte	162
	Slot	164
	Paaseitjes	170
	Oplossingen	172

DEEL 1

Terug in de tijd

Van heel vroeger naar 1905, met
uitstapjes naar latere momenten

1

Gedachtecronkels

WAAROM DEZE ZIN NIET WAAR IS (MAAR OOK NIET ONWAAR)

Stel dat je terug kunt reizen in de tijd. Waar zou je dan naartoe gaan? Of, misschien beter: *wanneer* zou je dan naartoe gaan? Je zou naar het dinotijdperk kunnen gaan om een levende T. rex te bekijken. Of meegaan met Columbus, toen die Amerika ontdekte. Misschien ga je zelf wel een land ontdekken. Of een apparaat bouwen dat de mensen toen nog niet hadden. Je kunt bijvoorbeeld de ontdekker van Australië worden, of de uitvinder van de fiets!

Ook kun je iets minder ver terug in de tijd reizen, bijvoorbeeld naar eind 2019. Dan zou je iedereen kunnen waarschuwen hoe erg het coronavirus is. Dat hadden mensen in het begin helemaal niet door.

Je kunt ook terug in de tijd reizen om iets te veranderen waar je spijt van hebt. Misschien heb je een vervelende ruzie gehad. Je zou dan je 'vroegere ik' een mailtje kunnen sturen: maak morgen geen ruzie!

Als je terug in de tijd gaat, zou je ook veel grotere ruzies kunnen voorkomen. Er zijn boeken en films over tijdreizigers die

willen dat de Tweede Wereldoorlog niet gebeurt.

Of moet je zeggen: dat de Tweede Wereldoorlog niet gebeurde? Het is lastig om te kiezen tussen tegenwoordige tijd en de verleden tijd als het over tijdreizen gaat. Onze taal is daar gewoon niet geschikt voor.

Maar goed, in die tijdreisverhalen over de Tweede Wereldoorlog proberen mensen bijvoorbeeld Adolf Hitler op jonge leeftijd dood te maken. Of zorgen ze ervoor dat hij niet eens geboren wordt! Stel dat dat echt zou kunnen – dat zou misschien een hoop ellende voorkomen.

Maar als je terug in de tijd reist en ‘het verleden verandert’, kunnen er gekke dingen gebeuren. Heel gekke dingen. Misschien heeft de moeder van je moeder van je moeder (je overgrootmoeder) haar man (je overgrootvader) wel in de Tweede Wereldoorlog ontmoet. Als jij ervoor zou zorgen dat die oorlog niet gebeurt, komen zij elkaar ook niet tegen. En dan wordt je oma nooit geboren. En je moeder ook niet. En jij dus ook niet. Hoe kan het dan dat jij wel bestaat?

